

VEŘEJNÉ KNIHOVNY,
PŮJČOVNÝ
A ČTENÁŘSKÉ
SPOLKY
(NA PŘÍKLADU
BPNA 18 /19 ST.)

Dějiny
knihovnictví
v každodennosti
7. březen 2017

ČTENÁŘSKÉ KROUŽKY V BRNĚ

Počátky úzce spjaty s hospodářským rozmachem Brna

Projevem mj. vznik prvních místních pravidelných novin = návěstníku

- **Wochentliche Intelligenz-Zettel** (1755); obchodní informační kancelář při První půjčovní bance u Matky Boží
- V roce 1758 v nich zpráva = **nejstarší známý doklad o pokusu zorganizovat v českých zemích čtenářský kroužek** (prostřednictvím inzerátu hledal neznámý iniciátor členy pro společnost, která by odebírala zahraniční noviny)

PŮJČOVNY KNIH V BRNĚ

2. polovina 18. století

Komerční půjčovny (**Leihbibliotheken**) a čítárny (čtenářské kabinety)

- zámožní knihkupci, nakladatelé či tiskaři při svých obchodech
- podle půjčoven se často posuzovala i vzdělanost jednotlivých měst
- Jan Julius Hempel - v roce 1796 se pozastavuje nad kulturní úrovní Brňanů (prý se oddávají hlavně četbě rytířských historek a staroněmeckých románů 😊)

VEŘEJNÉ ČÍTÁRNY V BRNĚ

První čítárna: obchodník **Jakub Bianchi 15. ledna 1774** „k obecnému prospěchu obzvláště milovníků umění a věd“ (předtím Vídeň)

Tištěný katalog s 990 záznamy, téměř polovina beletrie

Součástí nabídky soubory vázaných časopisů a běžná čísla časopisů a rakouských i říšských novin

Čítárna byla otevřena denně mimo neděle a svátky od 8 do 12 a od 14 do 20 hodin

Roční subskribce - 12 zl. = výpůjčky novin, časopisů a knih domů (nejvýše však 3 svazky), navíc čítárny mohl použít každý návštěvník, který zaplatil 7 kr. za půlden

Další čítárna r. 1777 knihař **Jakub Strassmann** na Běhounské ulici.

V 90. letech 18. století knihkupec a nakladatel **Johann Georg Gastl** (půjčoval knihy) – sortiment jeho knihkupectví (922 knih – včetně českých)

ČTENÁŘSKÁ SPOLEČNOST

Zakládání souvisí s potřebami osvícenské inteligence sdružovat se za účelem propagace osvícenských myšlenek a ideálů

Brno: roku 1785; trojice místních osvícenců v čele se zednářským mistrem **Viktorem Heinrichem Rieckem** (v Brně od roku 1782 pastor nově vzniklého evangelického sboru)

- humanitní otázky (prosazení hromadného očkování proti černým neštovicím)
- jeho dcera Žofie později provdala za brněnského podnikatele **Josefa Karafiáta**, (jimramovský evangelický rod autora Broučků)

ČTENÁŘSKÉ SPOLEČNOSTI

Cíl společnosti: podporovat v kruzích brněnské osvícenské inteligence zájem o kulturu, vzdělání a užitečnou zábavu

Co se četlo?

- Populárně naučné a zábavné knihy (dodával lipský nakladatel Göschen)
- O složení fondu rozhodoval na základě návrhů členů a podle stavu pokladny sekretář a knihovník Traubenburg (knihy uloženy v jeho bytě na Starobrněnské ulici č. 6)
- Vybrané knihy z kolujících seznamů roznášel poslíček

Na veřejnost působila společnost i prostřednictvím vlastních časopisů:

- výchovně osvětový časopis **Brünner Wochenschrift zum Besten der Armen** (Brněnský týdeník pro dobro chudých) - vydával v r. 1786 Viktor Riecke
 - Informace k povznesení zemědělství, zdravotnické osvěty, šíření filantropických myšlenek
 - výtěžek byl určen k podpoře nemajetných Brňanů - brzký zánik (nezájem)

2. polovina 18. století - nejstarší vrstva knižního fondu dnešní Moravské zemské knihovny (základem **příruční knihovna moravských přírodovědných společností** (cca 1780): Z ní

POLITICKÉ ZÁKULISÍ VÝVOJE KNIHOVNICTVÍ 18. STOLETÍ

Rakousko

Z obavy před šířením francouzských revolučních nálad činnost čtenářských kabinetů a výtěžných půjčoven úplně **přerušena**

1798 dekret dvorské kanceláře ve Vídni - zrušeny všechny čítárny

1799 – zrušeny půjčovny knih (povoleny v Rakousku opět v roce 1811)

Provozování půjčoven vázáno na koncesi a složení kauce, mravní a politickou zachovalost a literární vzdělání

VEŘEJNÉ PŮJČOVNY KNIH

Brno 1811

První půjčovna – o souhlas se zřízením veřejné půjčovny knih žádají knihkupci **Josef Georg Trassler** a **Johann Georg Gastl**

Trassler (původem z Vídně, kde v mládí zaučoval do tiskařského umění samotného korunního prince, budoucího císaře Josefa II.) - rozsáhlý půjčovní fond, ale **BEZ českých knih** (vydával je však)

1826 má Trasslerova knihovna na 8 000 svazků

Trassler podnikatelem na trhu s lacinými publikacemi, vydělával na tisku map, rytin i periodik

- celoevropsky známý časopis **Allgemeines europäisches Journal** (přetiskoval zajímavé články ze 40 různých časopisů, informace z průmyslu a hospodářství - pravidelně přinášel i vzorník látek, které vyráběly brněnské továrny
- textilní problematiku spojil se zprávami ze světa módy, otiskoval návrhy divadelních kostýmů, dekorací a informoval o divadle v monarchii i v Německu
- Více o dobovém dění v Brně např. v dokumentovém románu

VEŘEJNÉ PŮJČOVNY KNIH (KNIHOVNY)

Druhá půjčovna byla v Brně - povolena až v roce **1831**
(knihkupec a nakladatel František Gastl)

1841 - specializovaná půjčovna hudebnin (knihkupec
Karel Winiker)

- Hudebniny z této prodejny a půjčovny základem fondu hudebního oddělení Moravské zemské knihovny

Knihkupecké půjčovny 2. poloviny 19. století: např. v roce 1883 František Karafiát na Velkém náměstí 17

ČESKÉ KNIHOVNY V BRNĚ 18. STOLETÍ

Střediskem českého kulturního života v Brně od 30. let 19. století **bohoslovecké učiliště na dnešní Dominikánské ulici**

1832 (zásluhou východočeského vlastence Františka Cyrila Kampelíka) vzniká **první skutečně česká veřejná knihovna v Brně**

základem knižního fondu dary, které zaslaly různé osobnosti českého kulturního života - např. Jan Kollár, Josef Jungmann nebo Jan Svatopluk Presl.

správci „slovanské knihovny“ zvoleni dva studenti, z nichž jeden jako knihovník knihy půjčoval, druhý pak jako pokladník za každou půjčenou knihu vybíral po krejcaru

- Půjčují si nejen studenti a učitelé z ostatních škol, ale i národně probudilí brněnští měšťané

DALŠÍ ČESKÉ KNIHOVNY V BRNĚ

1838 – další česká knihovna – podle informací z časopisu Květy

40 brněnských obchodníků založilo český čtenářský spolek (postupně 200 členů; odebíral Časopis českého muzea, Květy, Pražské noviny a Českou včelu)

1848 – knihovna a "čtenárna" na Želném trhu - **Jednota moravská (první řádný český knihovní, osvětový a vydavatelský spolek na Moravě)**

Založili ji A. V. Šembera, F. Sušil, hrabě B. Sylva-Tarouca a další představitelé národně uvědomělé inteligence

Poslání: zabezpečení rovných práv češtiny a němčiny na Moravě, vzdělávání v českém jazyce a vydávání poučných spisů pro lid

Nástupkyní r. 1849 Národní jednota sv. Cyrila a Metoděje, přejmenovaná později na Moravskou národní jednotu (spolek vědecký a humanitní, jehož účelem je vydávání knih, podporování knihoven, čítáren, přírodopisných sbírek a uměleckých děl) - kalendář Koleda.

1854 sdružení přetvořeno v **Matici moravskou**

1869 vznikl **Časopis Matice moravské, vůbec první český vědecký časopis na Moravě**

Fond knihovny (mohl ho užívat za stanovených podmínek i Český čtenářský spolek) po r. 1910 přesunut z Besedního domu do

ZDROJE

Především:

Archivy a odborné články jednotlivých brněnských knihoven a archivů

<https://www.mzk.cz/o-knihovne/historie/podrobna-historie-mzk>